

O cárcere do partido (I)

O segundo cárcere modelo de España

Adolfo de Abel Vilela

O 20 de xuño do ano 1768 era nomeado bispo de Lugo o catalán Frei Francisco Armañá. Naquela época había na cidade tres cárceres: o chamado Real, situado no Campo do Castelo; o do bispo para seculares, nunha dependencia da catedral, e o dos eclesiásticos, preto do Real ou da Coroa.

O mal estado destes edificios fixo que o bispo pensase en edificar outro novo no lugar que xa antes ocupara o cárcere Real, pois no ano 1697 o concello recoñece a horta do cárcere público da cidade que ía desde o devandito edificio ó carboeiro, hoxe de Armañá, adquiriuno o bispo no mes de maio do ano 1775 para face-lo cárcere, pois tanto o do Castelo como o do Mitra, non eran axeitados ós tempos. Madoz sinala que o lugar elixiuno para aproveitalo acueducto romano, referíndose á canle ou sumideiro, da que se comprobou a súa existencia nas excavacións realizadas no ano 1987, para evacuar as inmundicias.

Xurdiu así un edificio de planta baixa e un piso, todo de cantería, incluso os teitos, que tivo un custo duns douscentos mil réas. Na parte baixa tiña catro calabozos e a coziña, unha porta dividida en dúas partes cunha forte reixa de ferro, rastrillo de entrada e a escaleira para subir ó sobrado. Ali había outros catro calabozos e unha grande sala chamada o **presentado**, onde había un oratorio que servía para que os encadeados escoitasen a misa.

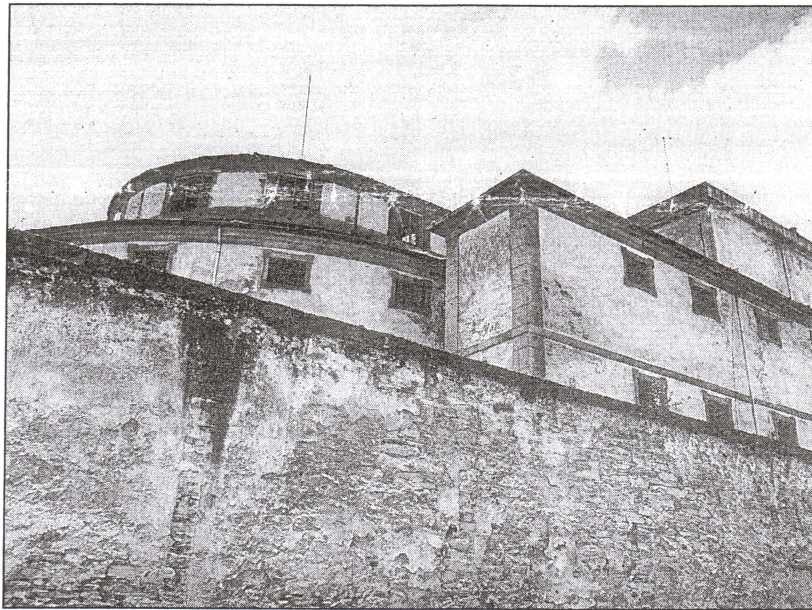
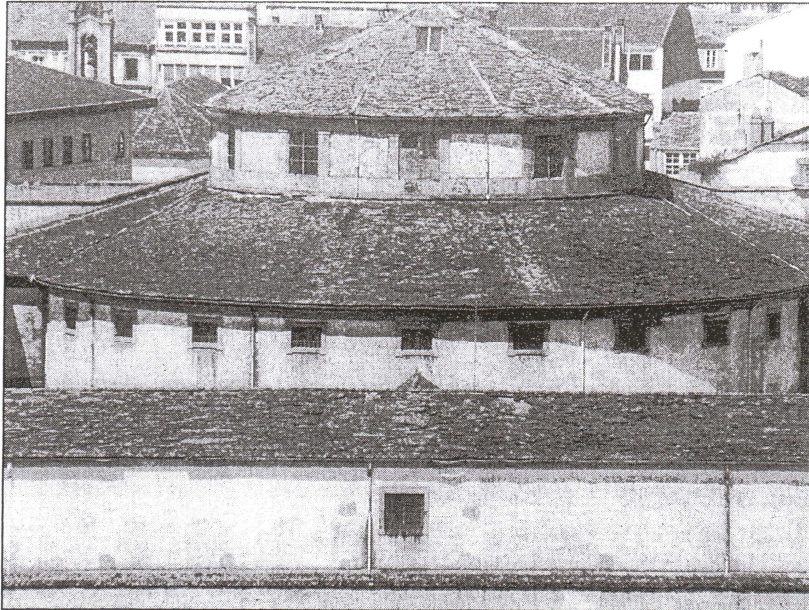
Pola parte traseira había un patio para que os condenados puideran saír a toma-lo aire e o sol. Nunha esquina do edificio o escudo de armas do bispo, e sobre da porta un cartel en latín lembrando a construción.

Na parede situada cara ó Leste do presentado, situado entre dúas ventás, había un cuartinho cos tabiques de madeira, con dúas portas pola parte de adiante que unha vez abertas deixaban ve-lo altar. A luz para iluminar procedía dos vans antes sinalados. O altar estaba embutido na parede e tiña un retábulo pequeniño, na que a imaxe principal era un Cristo grande, ben feito, afumado debido ó lume que se facía naquel cuarto. A mesa do altar era boa e tiña a pedra de ara forrada de lenzo.

As alfaias da capeliña eran: Dúas casulas de damasco, unha floreada de varias cores co fondo en branco e outra de cor verde e mourada, coas súas estolas e manipulos; outras tantas albas e bolsas para corporais da cor das casulas, un cingulo e unha mesa de corporais.

Había tamén un cálice coa lenda de ter sido regalado polo bispo Armañá, coa patena de prata e culleriña douradas, dous manteis, dous velos para cubri-lo cálice da mesma cor que as casulas, un misal co seu atril, dous candeiros de bronce, sacras e vinagreiras de folla de lata, e un pano de man. Todo isto gardábase no interior dunha arca coa súa correspondente pechadura.

Mentres se fixeron as obras os presos leváronse ó cárcere

O primeiro cárcere modelo de España foi o de Madrid, o segundo este edificio proxectado por Nemesio Cobreros

feito polo bispo Izquierdo no Campo do Castelo. Con eles ían tres cadeas de cinco varas de longo cada unha e cincuenta libras de peso, outra máis forte de oito varas e cento vinte libras, oito ferrepeas, un cepo de catro varas con dous candados e as chaves correspondentes.

A pesar de que o 12 de outubro do ano 1820, as Cortes decidiron inutiliza-los calabozos subterráneos a malsans que tiñan os cárceres, cuarteis e fortalezas, así como que non puxesen grilos ós presos, admitíndose só o uso do grilete por razóns de seguridade, despois do trienio liberal, coa volta do absolutismo fernandino, volveron a empregarse. O que xa non se tiñan eran os potros mailos instrumentos empregados para dar tormento, pois dérase a orde de desfacerlos.

Cárcere modelo

Este cárcere resultaba cativa estando sempre chea, ben debido ós presos do país, ou pola estancia nela das cordas que pasaban pola cidade para se trasladar a outras cadeas. O día 20 de xaneiro de 1865, o gobernador civil ofíciase ao alcalde, indicándolle que despois de visita-lo cárcere da cidade para obter información sobre o fundamento que tiñan as queixas que lle dirixiran varios dos internados nela "tíven ocasión de observar que o edificio non ten ningunha das circunstancias que a lexislación actual exige nos que teñan que se destinar para este servizo".

Por esta razón ordenou que se reunise a Xunta do Partido co obxecto de acorda-lo conveniente "para que se proceda á construción dun edificio destinado a cárcere do Partido

segundo ós planos circulares polo Goberno, expresando os recursos cos que poderán concorre-los pobos entre os cales pódese contar coa cantidade que produza en venda o edificio que na actualidade serve de cárcere público e a subvención con que auxilie a obra o Goberno da S.M."

A reunión fíxose para o día 26 ás doce da mañá. Outeiro de Rei nomeou como o seu representante ó secretario Antonio María Baliño; Castro de Rei de Terra Cha, ó veciño de Lugo Pedro Vila; o concello de Guntín a Carlos Vázquez; Castroverde, a Antonio Ramón Camba; por Corgo asistía o seu alcalde José Vega, e por Lugo o presidente da Corporación Antonio Rodríguez, que foron os únicos mandatarios locais que asistiron á reunión.

A Xunta deliberou e tendo en

conta que o edificio de Armañá non reunía as condicións hixiénicas nin tiña os departamentos que esixía o artigo 11 da lei vixente "de prisións, como os pobos do Partido estaban moi sobrecargados de contribucións, necesitábase a contribución do Estado debido á importancia da obra. Acordouse a construción do novo cárcere e que a subvención estivese "arreglada á importancia do edificio en proxecto, e como se debe construír nunha capital de provincia e nun partido de maior número de almas que os restantes da devandita provincia".

Na mesma reunión acordouse anunciar a subasta do cárcere vello, destinándose os ingresos ó novo edificio e que o pagamento se fíxese por prazos segundo tivese que recibilos o contratista da nova obra para así conseguir maior precio na venda. O déficit sería satisfeito polo resto dos concellos que formaban o partido xudicial, tendo en conta as riquezas imponibles de cada localidade ou ben a cantidade que os devanditos concellos satisficían para reparación do edificio, ou o cupo de contribución territorial que cada municipalidade satisficía ó tesouro.

As cantidades aportadas foron:

Corgo, 31.166,10 pesetas.

Castroverde, 26.182,17 pesetas.

Castro de Rei, 32.589,40 pesetas.

Friol, 40.183,51 pesetas.

Guntín, 25.699,85 pesetas.

Lugo, 89.554,70 pesetas.

Outeiro de Rei, 23.950,91 pesetas.

Pol, 21.590,71 pesetas.

A aportación total dos oito concellos ascendeu a 290.537,35 pesetas.

A comisión xestora

O día 9 de marzo de 1865, o goberno civil enviáballe un escrito ó alcalde no que se dicía que o proxecto, que xa levaba tempo elaborado, "foi devolto polo Ministerio da Gobernación para introducir nel algunhas modificacións, non é necesario a formación de novos planos e presupostos doutro edificio para os efectos referidos". A falta de documentación fainos supoñer que o citado proxecto foi elaborado polo arquitecto interino provincial Ignacio Ledo, supoñendo que este fose redactado en 1864. No caso de que se fíxese con anterioridade sería obra de Angel Losin e Martín. De tódolos xeitos sabemos que estes planos non foron os definitivos, nin cales foron as causas polo que o proxecto tardou doce anos en volver a ser considerado, e vintedous en que fose unha realidade.

En cumprimento do Real Decreto de 4 de outubro de 1877, acordouse a construción dun novo edificio destinado a cárcere, para o que se formou unha xestora presidida polo xuíz de primeira instancia don Francisco Vázquez Quiroga, da que formaban parte o deputado provincial don Juan Parada Sánchez; o alcalde da cidade don José Castro Freire; o propietario don Bonifacio Paseiro Andújar; o deputado provincial don Antonio Camba Monasterio, o arquitecto provincial don Nemesio Cobreros i Cuevillas; don Juan Salgado Membieta, forense e don Antonio Rodríguez Pérez.